

EIROPAS
KOMISIJA

Eiropas
Pētniecības telpa

Latvija

Galvenie ES sasniegumi zinātnē un pētniecībā

2004 > 2009

Pētniecības politika un iniciatīvas

Eiropas Pētniecības telpa (EPT) ietilpst **Lisabonas izaugsmes un nodarbinātības stratēģijā**, un tās izveidošana ir kļuvusi par būtisku aspektu, ES reaģējot uz globalizācijas radītajām problēmām. Mērķis ir radīt patiesi **vienotu Eiropas pētniecības tirgu**, kurā zināšanas, pētnieki un tehnoloģijas var pārvietoties pāri robežām, tāpat kā to dara cilvēki, preces, pakalpojumi un kapitāls. Tā ir „**piektā brīvība**” — brīva zināšanu pārvietošana turp, kur tās tiks visveiksmīgāk lietotas un izmantotas.

Šī „piektā brīvība” ir neaizstājama, ja Eiropa vēlas kļūt par pasaulē vadošo „**uz zināšanām balstīto ekonomiku**”, kurā zināšanas palīdzēs uzturēt labklājību un konkurētspēju, kā arī risināt Eiropas pilsoņu sabiedrības problēmas.

Pētnieku, ražotāju un politikas veidotāju sadarbība veicina zinātnisko izcilību, kā arī risina Eiropas pētniecības sadrumstalotības un dublēšanās jautājums, kas veicina resursu izšķiešanu, mūsu pozīcijas zaudēšanu attiecībā pret konkurentiem visā pasaulē un nepietiekamu ietekmi uz ekonomisko izaugsmi un darbavietu radīšanu.

EPT izveide ir vienprātīgi atzīta par vienu no svarīgākajiem politiskās dienaskārtības mērķiem.

Laikā no 2004. līdz 2009. gadam kopumā zinātnes un pētniecības jomā ir bijuši šādi sasniegumi:

- > finansējums ir ticis veiksmīgi novirzīts, kur tas visvairāk ietekmē ES konkurētspējas un zinātnisko izcilību, efektīvi īstenojot jauno **ES Septīto pētniecības pamatprogrammu**, kam palielināts finansējums (līdz 54 miljardiem eiro 7 gadu laikā);
- > izmantojot virkni iniciatīvu, kas radītas, lai būtiski uzlabotu zināšanu aprites brīvības izveidošanai, **EPT** padarīta par centrālo politiskās dienaskārtības jautājumu.

Papildus šiem vispārējiem sasniegumiem, ir vērts pieminēt arī šādus konkrētus panākumus:

- > ir izveidota **EPP (Eiropas Pētniecības padome)**, kas sniedz atbalstu ES pētniecībai. Šis atbalsts ietver ne tikai tradicionālos starpvalstu sadarbības pētniecības projektus par iepriekš noteiktām tēmām, bet arī inovatīvāku, uz zinātnes atziņām balstītu „brīvo” pētniecības modeli. EPP izveide ir bijusi ļoti veiksmīga — uz pirmo aicinājumu iesniegt pieteikumus, kas tika publicēts 2007. gadā, atsaucās vairāk nekā 9000 pretendenti.
- > Ar vairāku lielu **kopīgo tehnoloģiju ierosmju (KTI)** starpniecību izveidota efektīva valsts un privāto tehnoloģiju partnerība, apvienojot uzņēmumus un sabiedriskās pētniecības organizācijas galvenajās ražošanas un tehnoloģiju pētniecības jomās. KTI palielina pētniecības ieguldījuma apjomu un ietekmi, nodrošina Eiropas pētniecības koordinēšanu un integrāciju, kā arī palielina rūpnieciskās darbības tehnoloģiju saturu. Ir izveidotas piecas KTI, kas darbojas tādās nozarēs kā novatoriskās zāles, ūdeņraža saimniecība un nanoelektronika.

- > Veikti mērķtiecīgi pasākumi, lai koordinētu Eiropas Pētniecības telpu, kā arī nacionālās un ES aktivitātes, īstenojot iniciatīvas, kas veicinātu **pētnieku mobilitāti, kopīgu valsts sektorā veiktās pētniecības plānošanu, pārrobežu ieguldījumus lielās infrastruktūrās un pētniecības rezultātu labāku izmantošanu**. Dalībvalstis ir pieņēmušas kopīgu redzējumu par EPT 2020. gadā ar pareiziem nosacījumiem pētniecības pārvaldībai un ieguldījumiem pētniecībā un attīstībā. Dalībvalstis informēs par saviem panākumiem ieguldījumos pētniecībā un attīstībā, kas veikti, izmantojot attiecīgās nacionālās reformu programmas.
- > Uzlabots **tematisko Eiropas pētījumu par sabiedrības un ilgtermiņa uzņēmējdarbības vajadzībām** interešu loks un maksimāli palielināta mūsu sniegtā atbalsta Eiropas pievienotā vērtība. Mēs vēl aktīvāk esam pievērsušies tam, kā labāk risināt sabiedrībai būtiskus jautājumus, piemēram, Alzheimerā sindroma ārstēšanu, energoapgādes drošumu, klimata izmaiņas vai nodrošinātību ar pārtiku, izmantojot politiku, jauninājumus, organizāciju un finansējumu.
- > **Eiropas pētniecība ir atvērta pasaulei** — tā ieguvusi stabilu starptautisko dimensiju gan pamatprogrammas īstenošanā, gan sadarbībā ar dalībvalstīm. Globālu problēmu risināšanai ir nepieciešama globāla sadarbība, un pēdējo piecu gadu sasniegumi ietver jaunas zinātniskās un tehnoloģiskās vienošanās ar mūsu kaimiņiem gan visā pasaulē, gan mūsu kontinentā.
- > **Paaugstināts vidējais Eiropas pētniecības līmenis**, izmantojot konkrētus pasākumus, veicinot pētniecības **reģionālo dimensiju** un atbalsot **pētniecības iespēju** attīstību paplašinātajā ES. 26 no 27 dalībvalstīm tagad ir noteikušas savus pētniecības intensitātes mērķus, un pētniecības un attīstības izdevumi ir reāli pieauguši visās dalībvalstīs. Tāpat Lisabonas izaugsmes un nodarbinātības stratēģijas rezultātā lielākā daļa **reģionālās politikas līdzekļu** tiek rezervēti pētniecībai, attīstībai un inovācijai. EIB un EK ir apvienojušas spēkus, lai izveidotu jaunu finansēšanas instrumentu uz zinātnei balstītai ekonomikai: **riska dalīšanas finanšu mehānismu**, rezervējot apmēram 10 miljardus eiro ieguldījumiem pētniecības attīstībā un inovācijās.
- > **Racionalizēti un vienkāršoti noteikumi un procedūras Septītās pamatprogrammas līdzekļu saņēmējiem un programmas pārvaldītājiem**, lai pētniecībai paredzētā nauda tiktu izmantota vēl efektīvāk. Daudzi pārvaldības pienākumi deleģēti **Pētniecības izpildaģentūrai**. Tas palīdzēs Komisijai pārvaldīt pieaugošos budžetus, izmantojot esošo personālu, vienlaikus pievēršot lielāku uzmanību politikas veidošanai.
- > Konsolidēts ES pētniecības centrs — **Kopējais pētniecības centrs** — kā spēcīga, neatkarīga zinātniskā un tehniskā atbalsta sniedzējs ES politikas virzienu atbalstam.

Latvija un 6. PP (2002–2006)

Pamatprogrammas (PP) ir galvenais ES instruments pētniecības finansēšanai Eiropā. Sestā pētniecības pamatprogramma (6. PP), ko īstenoja no 2002. gada līdz 2006. gadam, **Latvijas pētniecībā** ieguldīja apmēram **18 miljonus euro**.

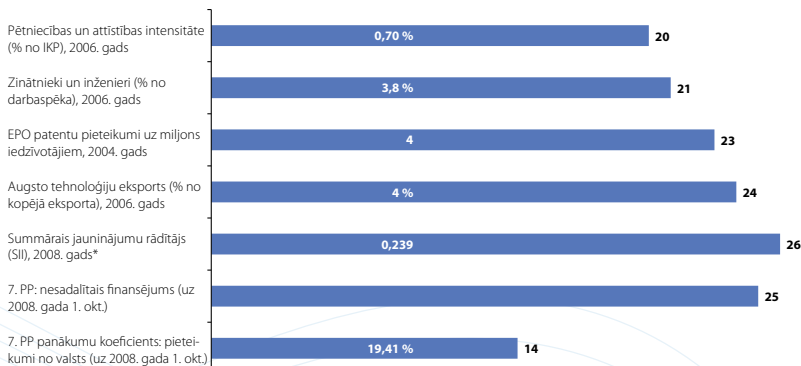
Īpaši veiksmīgi bija Latvijas projekti tādās nozarēs kā **“Ilgtspējīga attīstība, globālās izmaiņas un ekosistēmas”** (vairāk nekā 2,7 miljoni euro), **“Informācijas sabiedrības tehnoloģijas”** (vairāk nekā 2,5 miljoni euro), **“Zinātnes par dzīvību, genomika un biotehnoloģija veselībai”** (vairāk nekā 2,2 miljoni euro), **“Nanotehnoloģijas un nanozinātnes, uz zināšanām balstīti daudzfunkcionāli materiāli un jauni ražošanas procesi un ierīces”** (gandrīz 1,9 miljoni euro) un **“Pilsoni un pārvaldība uz zināšanām balstītā sabiedrībā”** (gandrīz 1,5 miljoni euro).

Tāpat Latvijas organizācijas gan koordinēja 6. PP projektus, gan piedalījās tajos. Apmēram 214 Latvijas organizācijas bija iesaistītas 192 projektos; 10 no šiem projektiem vadīja Latvijas organizācijas.

(Lūdzu, ievērojiet, ka minētie skaitļi ir piešķirtie līdzekļi, nevis maksājumi.)

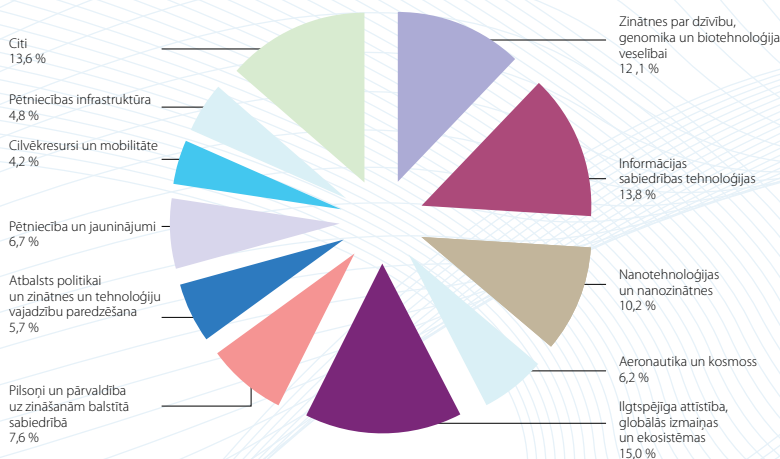
Latvija: klasifikācija ES-27

(Apzīmējumi: LV ieņem 24. vietu augsto tehnoloģiju eksporta jomā un 14. vietu pēc 7. PP panākumu koeficienta ES-27 valstu vidū)

* SII sniedz pārskatu par apkopotajiem valstu rezultātiem jauninājumu jomā
Avoti: Ziņojums par galvenajiem datiem zinātnes, tehnoloģiju un konkurētspējas jomā 2008./2009. gadā; 2008. gada Eiropas inovācijas progresa ziņojums un RTD GD

6. PP parakstītie līgumi: līdzdalība un ieguldījumi prioritāšu jomās (uz 2008. gada maiju)

Latvija un 7. PP (2007–2013)

Septiņo pētniecības un tehnoloģiju izstrādes pamatprogrammu (7. PP) īsteno no 2007. gada līdz 2013. gadam. Līdz 2008. gada oktobrim Latvijas pētniecības organizācijas, izmantojot 7. PP, rezervēja apmēram **4,7 miljonus euro** lielu EK finansējumu.

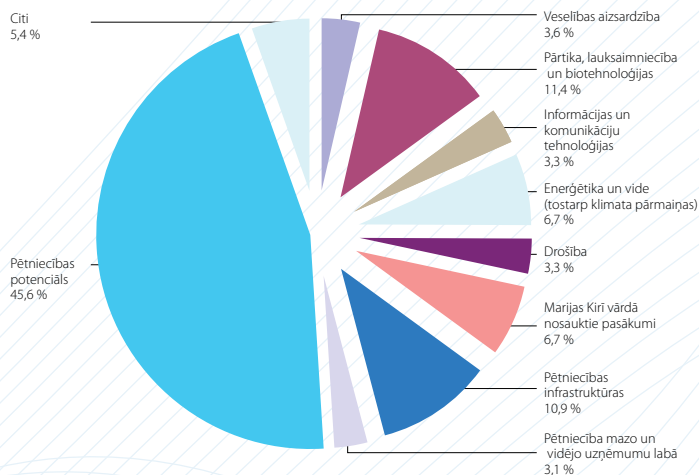
Latvijas pētniecības organizācijas ir rezervējušas arī ievērojamu finansējumu, izmantojot programmu **“Pētniecības potenciāls”**, kas atbalsta pētniecības potenciālu un iespējas konverģencē un attālākajos reģionos (vairāk nekā 2 miljonus euro), **“Pētniecības infrastruktūras”**, kas optimizē Eiropā labāko un esošo pētniecības infrastruktūru izmantošanu un attīstību (vairāk nekā 500 000 euro), kā arī **Marijas Kirī vārdā nosauktos pasākumus**, ar kuriem tiek sekmēta izglītība pētniecībā, karjeras attīstība un pētnieku mobilitātes shēmas (vairāk nekā 300 000 euro).

Papildus šīs organizācijas ir guvušas panākumus arī tādās pētniecības jomās kā **“Pārtaika, lauksaimniecība un biotehnoloģija”** (vairāk nekā 500 000 euro) un **“Enerģētika”** (vairāk nekā 300 000 euro).

Latvijas organizācijas ir galvenie koordinatori sešos 7. PP projektos, un 48 Latvijas organizācijas ir iesaistītas 30 projektos.

(Lūdzu, ievērojiet, ka minētie skaitļi ir piešķirtie līdzekļi, nevis maksājumi.)

7. PP parakstītie piešķirumu līgumi:
EK ieguldījums prioritāšu jomās
(uz 2008. gada oktobri)

Pētniecība un jauninājumi reģionālajā politikā (2007–2013)

Reģionālā attīstība ir būtiska, lai palielinātu pētniecības jaudu visā ES. Latvija galvenokārt iegūst šādu atbalstu pētniecībai, kas saistīta ar **Eiropas Reģionālās attīstības fonda (ERAF)** finansēto mērķi **“Konverģence”**. Atbilstoši šim mērķim darbības programma **“Uzņēmējdarbība un jauninājumi”** visā valstī saņems vairāk nekā 440 miljonus euro lielu ES finansējumu prioritātei **“Zinātne un jauninājumi”** laikposmam no 2007. gada līdz 2013. gadam.

Tāpat **Eiropas teritoriālās sadarbības mērķis** sniedz ievērojamu atbalstu pētniecībai un jauninājumiem. Četras programmas, kas darbojas Latvijas pārrobežu reģionos — **“Baltijas jūra”**, **“Latvija — Lietuva”**, **“Igaunija — Latvija”** un **“Centrālā Baltija”** — galvenokārt līdzfinansē Eiropas Reģionālās attīstības fons.

Piemēram, darbības programma **“Baltijas jūra”** saņems vairāk nekā 63 miljonus euro no ES finansējuma prioritātei **“Jauninājumu veicināšana Baltijas jūras reģionā”**.

Latvija — nozīmīga dalībniece Eiropas pētniecībā

Latvijas organizācijas joprojām aktīvi piedalās pamatprogrammās kā veiksmīgu projektu koordinatores vai to dalībnieces, piemēram:

- > vairums ES dalībvalstu (arī Latvija) ir izveidojušas kosmosa nacionālos kontaktpunktus (NKP). Projekta **COSMOS** (kosmosa NKP kā pakalpojumu uzlabošanas līdzekļa koordinēšana) ietvaros tiks izveidots spēcīgs kosmosa NKP tīkls, lai noteiktu un apmainītos ar labāko praksi, izstrādātu un vadītu apmācības kursus personālam, kā arī, lai apkopotu un sniegtu aktuālu informāciju par kosmosu un saistītiem tematiem.
- > **TEL-ME-MOR** (Eiropas bibliotēka — modulārie paplašinājumi tiešsaistes resursu starpniecībai) “Eiropas bibliotēkas” projekts apvienoja deviņu valstu, tai skaitā Latvijas, digitālās kolekcijas, izmantojot daudzvalodu meklēšanas saskarni. Papildus arvien lielākajam lietotājiem pieejamajam materiālu apjomam komanda sagatavoja arī vairākus ziņojumus par Eiropas digitālās bibliotēkas izveidi, kas ir nākamais solis Eiropas nacionālo bibliotēku centralizēšanā.
- > **BASNET** (Baltijas valstu tīkls “Sievietes zinātnē un augstajās tehnoloģijās”) projekts īsteno sistemātisku un sarežģītu pieeju dzimumu līdztiesības problēmai zinātnes un augsto tehnoloģiju jomā Baltijas valstīs. Projekta, kurā piedalās **divi Latvijas partneri**, mērķis ir izveidot starpreģionālu Baltijas valstu tīklu “Sievietes zinātnē un augstajās tehnoloģijās”, lai radītu vienotu Baltijas valstu stratēģiju sieviešu līdzdalības palielināšanai zinātnē un augstajās tehnoloģijās.
- > Projekts **ENACT** (Eiropas pilsonības ieviešana) izvērtē, kā Eiropas pilsonību īsteno gan pilsoņi, gan nepilsoņi (trešo valstu pilsoņi, bēgļi, nelegālie imigranti). Pētot pilsonības izpausmes, **Rīgas Juridiskās augstskolas** un tās partneru mērķis ir izziņāt, kā Eiropas pilsonības nozīmi izprot tie, kas to pašlaik definē.
- > **Rīgas Tehniskā universitāte** piedalās **FILOSE** (mākslīgā zivju pārvietošanās un uztvere) projektā, kura uzdevums ir atklāt, kā zivis zemūdens vidē informācijas uztveršanai izmanto sānu līniju. Galvenais mērķis ir gūt dziļāku izpratni par zivju pārvietošanās un uztveršanas principiem, lai radītu jaunas tehnoloģijas zemūdens transporta līdzekļiem, pamatojoties uz bioloģiskām liecībām.
- > Četru gadu projekta **EUPHOROS** (efektīva izejmateriālu izmantošana aizsargājamajā dārzkopībā) mērķis ir izveidot ilgtspējīgu siltumnīcu sistēmu, kam nav nepieciešama fosilā enerģija un kas samazina aprikojuma oglekļa emisiju. **SIA “Groglass”** un tās partneri strādā, lai izveidotu sistēmu, kurā neiet zudumā ūdens un nenotiek mēslojuma emisija, notiek pilna substrātu pārstrāde un ir nepieciešams minimāls daudzums augu aizsardzības ķīmikāliju, taču kura vienlaikus ir ļoti produktīva un efektīvi izmanto resursus. Viņi izstrādās dažādus jaunus instrumentus un sistēmas, lai samazinātu enerģijas, ūdens, mēslojuma, pesticīdu patēriņu un zudumu.

- > **NET-HERITAGE** (Eiropas tīkls pētniecības programmai materiālā kultūras mantojuma aizsardzībai) ir pirmā nozīmīgā iniciatīva, kuras mērķis ir koordinēt valstu pētniecības un tehnoloģiju izstrādes programmas, kā arī atbalstīt Eiropas pētniecības un tehnoloģiju attīstības programmas, ko izmanto pētījumos saistībā ar materiālo kultūras mantojumu. Latvijas eksperti un viņu partneri vēlas paplašināt kultūras mantojuma pētniecības nozares potenciālu, uzlabot pētniecības rezultātu un jaunas informācijas saistībā ar materiālā kultūras mantojuma aizsardzību izplatīšanu, palielināt šīs nozares sociālekonomiskā nozīmīguma redzamību un atbalstīt šīs nozares izglītības un apmācības programmas un aktivitātes.
- > **Rīgas Juridiskā augstskola** ir iesaistīta pētniecības projektā **PRIV-WAR** (kara privatizācijas regulējums: Eiropas Savienības loma, nodrošinot atbilstību starptautiskajām humanitārajām tiesībām un cilvēktiesībām), kura mērķis ir novērtēt, kādu ietekmi atstātu plaša privāto militāro un apsardzes uzņēmumu izmantošana bruņotos konfliktos, un diskutēt par tiesisko regulējumu valstu, Eiropas un starptautiskā līmenī, lai nodrošinātu atbilstību starptautiskajām humanitārajām tiesībām un cilvēktiesībām.
- > **CATHERINE** (oglekļa nanocauruļu tehnoloģija nākamās paaudzes ātrgaitas savstarpējiem nanoslēgumiem) sniegs jaunu, netradicionālu koncepciju vietējiem un elementu savstarpējiem slēgumiem, kas savienos IKT, pārsniedzot CMOS tehnoloģijas iespējas. Zinātnieki no **Latvijas Universitātes Cietvielu fizikas institūta** un viņu partneri ir paredzējuši, ka projekta rezultātā tiks izveidota integrēta nanoslēgumu projektēšanas un pareizas koncepcijas nanoslēgumu datubāze.
- > **Hansamedia** koordinē projektu **FUTURESHOCK** (Baltijas zinātniskais TV raidījums "Futūršoks"), lai palīdzētu cilvēkiem labāk izprast zinātnes sasniegumus viņu valstīs, Baltijas reģionā un Eiropā un veicinātu zinātnes nozīmi Baltijas reģionā, tās iespējas Eiropā un pasaulē, kā arī, lai sekmētu Baltijas valstu integrāciju Eiropas zinātnes "klubā".

Jūs interesē Eiropas pētniecība?

Research*eu ir ikmēneša žurnāls, kurā tiek apkopota jaunākā informācija (rezultāti, programmas, notikumi u.c.). Tas ir pieejams angļu, franču, vācu un spāņu valodās. Kontaktinformācija, lai saņemtu bezmaksas paraugu vai pieteiktos bezmaksas abonēšanai:

Eiropas Komisija
Pētniecības ģenerāldirektorāts
Saziņas nodaļa
B-1049 Brisele
Fakss: (32-2) 29-58220
E-pasts: research-eu@ec.europa.eu
Internets: <http://ec.europa.eu/research/research-eu>

doi 10.2777/14100

ISBN 978-92-79-12372-6

9 789279 123726